

MUZEULUI BRUKENTHAL ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI XX. DE LA MODELUL CENTRAL - EUROPEAN LA "MUZEUL NAȚIONAL SĂSESC"

Gudrun-Liane Ittu

Instituțiile, asemenea organismelor vii, au o viață a lor, cunoscând, funcție de condițiile istorice în care funcționează, perioade de progres sau de stagnare, de dezvoltare unilaterală sau multilaterală. Afirmatia este valabilă și pentru Muzeul Brukenthal, o instituție care, pe parcursul existenței sale biseculare, a cunoscut câteva schimbări majore de statut. Prima modificare a fost aceea de la stadiul de colecție privată a baronului Samuel von Brukenthal, constituită după modele central-europene, la statutul de muzeu public, aflat în administrarea comunității protestante din Sibiu, singurul muzeu la acea dată din sud-estul Europei. Pentru comunitatea protestantă titulatura de *Muzeu al Națiunii Săsești*, noțiune, de altfel, lansată la inaugurarea oficială a instituției (1817), a îmbrăcat, în decursul timpului, forme din ce în ce mai concrete, reflectate în politica de dezvoltare a muzeului.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea la nivelul conducerii Muzeului Brukenthal (custozii instituției și curatorii, un consiliu format din reprezentanți ai bisericii evanghelice și din mireni) - a prins contur ideea unui nou model de dezvoltare a așezământului sibian. Conștientizând faptul că dezvoltarea muzeului, într-o dimensiune universală, așa cum fusese concepută în secolul al XVIII-lea, nu mai era posibilă într-o lume a naționalismelor, noul model, cel al centrării pe propria etnie, viza crearea "muzeului națiunii".

Un moment crucial în această direcție l-a constituit, la cumpăna secolelor, reabilitarea pinacotecii de către reputați istorici de artă străini, un eveniment care i-a determinat pe conaționali baronului să se simtă mândri de considerabila avere care le fusese lăsată moștenire de către acesta¹.

Pe fondul unor alese sentimente pentru omul considerat a fi cel mai mare compatriot al ei, în 1903, comunitatea săsească din Sibiu a comemorat centenarul morții baronului Samuel von Brukenthal. Aniversarea s-a constituit într-o mare sărbătoare a întregii etnii, inducându-i-se și convingerea că muzeul sibian trebuie să devină o oglindă a trecutului acesteia.

La început de secol XX comunitatea săsească din Transilvania (și nu numai aceasta) a cunoscut mari transformări sociale datorate procesului rapid al urbanizării și industrializării, fenomene care puneau în pericol formele de viață tradițională, atât cele rurale, cât și cele urbane. Or, această frământată perioadă a impus luarea de măsuri hotărâte în privința conservării valorilor trecutului. Astfel, în 1904², la Sibiu, a luat ființă *Societatea Sebastian Hann pentru impulsivarea artei autohtone (Sebastian Hann Verein für heimische Kunstbestrebungen)*, care, timp de 42 de ani, a jucat un rol major în viața artistică a mai multor orașe transilvănene: Sibiu, Brașov, Sighișoara Bistrița. Îmbrățișând ideea potrivit căreia, arta trebuie să devină o forță capabilă să modeleze conștiințele umane, direcțiile de interes ale asociației au fost foarte diversificate, materializându-se în organizarea de expoziții de pictură, de grafică și de obiecte

¹Prima cercetare a pinacotecii a avut loc odată cu sosirea la Sibiu, în 1881, a lui Karl Schellein, directorul școlii de restaurare din Viena, care, cu începere din 3 septembrie a fost ocupat, timp de zece zile, cu restaurarea mai multor tablouri din galerie. Schellein a contribuit de asemenea la atribuirea a numeroase lucrări și a consiliat conducerea muzeului în legătură cu reorganizarea pinacotecii. Sub îngrijirea lui Schellein a apărut în 1882 o nouă ediție a catalogului pinacotecii, o lucrare reeditată în anii 1884, 1889 și 1893. Moartea subită a lui Schellein, în 1888, a dus la întreruperea activității de restaurare. Urmare a aprecierii galeriei sibiene de către Schellein, curatorii au ajuns la concluzia că trebuie să angajeze un custode, cunoscător de artă, care să se ocupe numai de această colecție. O întâmplare fericită a făcut ca devotatul custode Michael Csaki, angajat în urma acestei hotărâri a curatorului să se întâlnească cu un *connaissance* al timpului, Theodor von Frimmel (1853-1928), de care îl va apropia o pasiune comună, arta. Specialistul vinează a sosit la Sibiu în 1894, având în plan studierea tuturor galeriilor de artă din Imperiu. De numele său se leagă intrarea definitivă a colecției sibiene în atenția specialiștilor străini, aceasta datorită numeroaselor sale scrieri bine documentate, a identificării mai multor lucrări importante și a sprijinului substanțial acordat custodelui Michael Csaki în redactarea primului catalog rațional al galeriei. În timpul primei sale șederi la Sibiu, Frimmel a atribuit lui Jan van Eyck lucrarea "Omul cu tichia albastră", o lucrare care purta semnătura falsificată a lui Dürer și a identificat două lucrări ale lui Hans Memling, "Portret de bărbat" și "Portret de femeie". În urma acestei descoperiri spectaculoase, galeria sibiană a fost vizitată, în 1901, și de istoricii de artă Abraham Bredius din Haga și Karl Voll de la pinacoteca müncheneză, iar de Cornelis Hofstede de Groot din Amsterdam, în 1902, cu toții interesați, cu precădere, de cele trei lucrări de excepție. În decursul timpului, acestor specialiști le-au urmați alții, interesați, de asemenea, în a vedea pe viu de capodoperele colecției sibiene. La recomandarea lui Theodor von Frimmel, Muzeul Brukenthal l-a invitat, în 1895, pe profesorul Gerisch, custode la Academia de artă din Viena, pentru continuarea lucrărilor de restaurare începute de Schellein. Colaborarea cu Gerisch a durat câțiva ani (ultima sa vizită la Sibiu fiind consemnată în 21.09.1907, când i s-a solicitat verdictul în legătură cu restaurarea altarelor transilvănene) timp în care, după cum arăta Csaki în prefața primei ediții a catalogului rațional, "profesorul s-a achitat de munca dificilă pe care a preluat-o cu dăruire, conștiințiozitate și măiestrie"

² Pictorul Arthur Coulin (1869-1912) a fost sufletul și ideologul noii mișcări artistice din Transilvania, propovăduind idealurile generoase ale mișcării *Jugendstil*-ului.

de artă decorativă, în educația estetică a publicului prin intermediul conferințelor, prelegerilor și a excursiilor de studii, în protecția monumentelor și în sprijinirea dezvoltării urbanismului modern. Dezvoltarea muzeelor, și mai ales cea a Muzeului Brukenthal, reprezenta un punct important pe agenda de lucru a societății. Programul ei prevedea crearea, în cadrul pinacotecii Brukenthal, a unei secțiuni speciale de artă modernă și contemporană transilvăneană, respectiv dezvoltarea considerabilă a fondului existent. Contribuția societății la crearea galeriei transilvane consta în achiziționarea, la doi ani, a unei lucrări reprezentative a unui artist sas, în scopul donării acesteia muzeului. În cadrul activității *Societății Sebastian Hann* se pot distinge două etape cu orientări oarecum diferite. Prima, cuprinzând perioada de la înființare și până la primul război mondial, s-a evidențiat printr-o admirabilă multilateralitate, în timp ce de-a doua, cuprinzând perioada interbelică, a pus accentul mai mult pe "Volkskunde", un concept ce se referă atât la cultura rurală cât și la cea urbană.

În cadrul *Societății Sebastian Hann*, și în paralel cu aceasta au apărut alte organisme, care au acționat, pe varii căi, în direcția sprijinirii muzeului. Astfel, la 28 ianuarie 1918, a luat ființă *Asociația pentru achiziționarea și conservarea obiectelor patrimoniale săsesești* (*Pflegerschaft zur Erwerbung und Erhaltung von sächsischen Altertümern*), care, după cum reiese și din titulatură, avea drept scop achiziționarea de obiecte de artă săsească și restaurarea celor aflate deja în colecțiile muzeale.

În 1921, la un interval relativ scurt după cele două evenimente istorice majore, războiul mondial și Marea Unire a avut loc cea de-a doua aniversare însemnată pentru Muzeul Brukenthal, bicentenarul nașterii creatorului său. Momentul festiv a fost pregătit cu mult înaintea, debutând printr-o campanie de colectare de fonduri și continuând cu mai multe tipăriți omagiale, printre care se află și numărul special, din luna septembrie, al revistei *Ostland*, o revistă de cultură care a apărut la Sibiu cu începere din luna iunie 1919. Festivitățile au avut loc în zilele de 29 și 30 octombrie, nu de ziua de naștere a baronului, ci de "Reformationsfest" (ziua debutului reformei religioase a lui Martin Luther), dându-li-se un aspect preponderent religios. La impresionantul spectacol au participat, în afara școlilor de toate gradele, asociațiile de femei, vecinătățile și toți cei care simțeau ceva pentru moștenirea lui Brukenthal, iar piesa de teatru care a prezentat momente memorabile din viața baronului, l-a transformat într-un personaj popular³. Din banii colectați pentru sărbătoarea Brukenthal, jumătate, respectiv 150.000 lei, au fost predați conducerii muzeului în vederea achiziționării de cărți pentru bibliotecă, în scopul restaurării tablourilor care suferiseră în timpul transportului în și din refugiu în timpul războiului precum și a altarelor medievale.

Rudolf Spek, custode al muzeului în perioada 1927-1948, a reluat o idee mai veche (a custodelui adjunct G. A. Schuller, datând din 1908) elaborând un proiect de concentrare a tuturor colecțiilor muzeale și a bibliotecilor în proprietate săsească din Sibiu. Toate aceste instituții urmau să formeze un institut central, susținut financiar de trei societăți - *Societatea Sebastian Hann*, *Societatea pentru cultură și civilizație transilvăneană* (*Verein für Siebenbürgische Landeskunde*, fondat în 1842) și *Societatea pentru științe naturale* (*Verein für Naturwissenschaften*, fondat în 1849)⁴. Institutul central, așa cum îl gândise Rudolf Spek, nu s-a realizat, dar procesul de restructurare al Muzeului Brukenthal în muzeu național și-a urmat cursul. În anul aniversar, așezământul cultural s-a prezentat deja cu două noi secții, cea de etnografie (colecțiile *Muzeului Carpatin*, fondat în 1895, au fost preluate de Muzeul Brukenthal în 1920) și cea de artă ecleziastică, iar alte două, tezaurul și expoziția de arme se aflau în plin proces de pregătire⁵. Restructurarea a continuat pe parcursul a câțiva ani, astfel că, în 1928, 'volkskundliche Sammlung', oglindă a civilizației urbane și rurale săsești, se prezenta, în corpurile de clădire din curtea a doua a muzeului, într-o formă încheiată și 'deocamdată' definitivă⁶. Partea cea mai însemnată a acestei secții s-a datorat pasionatului colecționar Emil Sigerus (1854-1947) - fondator al *Muzeului carpatin*, neobosit colecționar și președinte al *Societății Sebastian Hann* din anul 1907 - completată cu piese din patrimoniul Muzeului Brukenthal. Alături de colecțiile de artă populară, Emil Sigerus a donat Muzeului Brukenthal și

³MS 28, Biblioteca Brukenthal.

⁴Rudolf Spek, *Neue Aufgaben und Richtlinien für unsere Museen*, în *Ostland*, an 3, nr. 17, iunie 1921, pp. 489-495. Institutul central trebuia să fie format a./ dintr-un muzeu central - care trebuia să reflecte: imaginea orașului și a satului săsesc, să înregistreze istoria acestora, aspectele arhitectonice în evoluția și dinamica lor, casa urbană și rurală, breslele, agricultura, sistemul juridic, civilizația într-o accepțiune mai restrânsă, arta ecleziastică, colecția de manuscrise și de obiecte arheologice, colecția de pictură europeană - o colecție încheiată și galeria de pictură transilvăneană în plină dezvoltare - b./ din muzeul de științe naturale și din c./ biblioteca centrală, formată din biblioteca Brukenthal, biblioteca Societății de științe naturale și biblioteca Consistoriului evanghelic.

⁵Michael Csaki, *Aus der Geschichte des Brukenthalmuseums seit Ausbruch des Krieges* (1914-1922), MS 351, Biblioteca Brukenthal.

⁶Julius Bielz, *Führer durch die volkskundliche Sammlung des Baron Brukenthalischen Museums*, Sibiu, 1928.

numeroase tablouri ale unor artiști transilvăneni, piese de mobilier și documente, numărându-se printre veritabilii urmași spirituali ai baronului von Brukenthal.

Conceptul de *muzeu național* săsesc n-a exclus, în nici un fel, cultivarea de bune relații cu statul român, care, de altfel, era mult mai prezent în viața instituției decât fusese înainte guvernul de la Budapesta. Într-o scrisoare datată 8 octombrie 1920, *Ministerul Instrucțiunii și Cultelor* își exprima recunoștința față de conducerea muzeului, care hotărâse atât dubla inscripționare a etichetelor – în limbile germană și română – cât și editarea, în limba română, a ghidului colecțiilor⁷. Este de asemenea interesant de remarcat faptul că în 1923 a fost primită, fără rezerve, o "dotațiune" din partea statului român, în valoare de 20.000 lei, folosită îndeobște pentru achiziții de publicații românești, în vreme ce, oferte similare din partea guvernului maghiar, înainte de Unire, fuseseră respinse (de teama unor imixțiuni ulterioare). La sfârșitul anului 1927, s-a solicitat o subvenție de 20.000 lei, pe motiv că muzeul Brukenthal s-ar afla la dispoziția tuturor locuitorilor țării. Un alt exemplu, care întărește ipoteza bunelor relații cu autoritățile românești, îl reprezintă o solicitare din partea *Ministerului de Război* pentru obiecte din trecutul românilor, necesare constituirii unui Muzeu Militar Național, solicitare pe care Muzeul Brukenthal s-a arătat dispus să o onoreze cu un tablou, reprezentând un soldat din regimentele grănicerești. Grăitoare pentru bunele relații dintre instituția sibiană și instituții sau personalități românești este și corespondența oficială sau particulară a acestora cu personalul științific al muzeului⁸.

Într-un moment foarte dificil din punct de vedere economic, în plină criză mondială, la 7 ianuarie 1930, a fost înființată *Societatea prietenilor muzeului* (*Gesellschaft der Freunde des Baron Brukenthalischen Museums*), o societate afiliată inițial *Societății Sebastian Hann* și care, de la fondarea sa și până în anul 1946, a sprijinit financiar toate acțiunile mai importante ale lăcașului cultural. În primul număr al revistei *Mitteilungen aus dem Baron Brukenthalischen Museum* (*Studii și comunicări ale Muzeului Brukenthal*) din 1931, serie nouă, editată de *Societatea prietenilor muzeului*, dar și cu sprijinul altor instituții, a fost publicată declarația-program, în care s-au enunțat principalele obiective ale societății constând în: conservarea și îmbogățirea patrimoniului muzeului și educarea publicului în vederea conștientizării importanței sale. Aceste obiective urmau a fi atinse prin intermediul organizării de expoziții, prin conferințe și ghidaje speciale, prin achiziții de obiecte cu valoare muzeistică, precum și prin editarea unei publicații (*Mitteilungen aus dem Baron Brukenthalischen Museum*). Programul generos a fost bine primit, iar societatea a numărat deja din primul an al existenței sale 106 membri, oameni pe care îi unea dragostea pentru frumos și dorința de a transmite generațiilor viitoare un patrimoniu mai bogat decât acela pe care îl moșteniseră prin gestul mărinimos al baronului von Brukenthal.

Un capitol important în cadrul activității *Societății prietenilor muzeului* l-au reprezentat numeroase achiziții de documente istorice, de lucrări de pictură și de grafică, precum și de obiecte de interes etnografic. Preocuparea pentru domeniul etnografiei s-a materializat și în două filme documentare despre datini și obiceiuri populare săsești, realizate prin contribuția societății. În semn de omagiu pentru fondatorul muzeului, sculptorului german Richard Boege i-a fost comandat bustul în bronz al baronului von Brukenthal, lucrare realizată gratuit de artist.

În plan științific, *Societatea prietenilor muzeului* a avut o activitate intensă și susținută, prezentând conferințe pe teme de artă, dar cea mai mare realizare a ei a fost editarea revistei *Mitteilungen aus dem Baron Brukenthalischen Museum*. În intervalul 1931-1936, aceasta a apărut cu câte un număr pe an, frecvență care, în anii războiului, n-a mai putut fi respectată. Ultimul număr, al 12-lea, a apărut în 1947. Trebuie de asemenea remarcat faptul că după 1940, după crearea *Grupului etnic german*⁹, într-o perioadă în care instituțiile minorității germane din România fuseseră aliniate intereselor Berlinului, *Mitteilungen aus dem Baron Brukenthalischen Museum* au păstrat o înaltă ținută științifică, departe de comandamentele ideologice ale timpului. Dărilor de seamă ale lui Julius Bielz, președintele *Societății prietenilor*, de la sfârșitul fiecărui număr al revistei, se constituie în surse valoroase pentru cercetătorii zilelor noastre, întrucât permit urmărirea, pe perioada de peste un deceniu și jumătate, a muncii depuse de angajații muzeului precum și a îmbogățirii colecțiilor.

⁷ Scrisoarea se află în arhiva Bibliotecii Brukenthal, anul 1920.

⁸ În arhiva Bibliotecii Brukenthal se păstrează numeroase scrisori de la Tzigara-Samurcaș, Coriolan Petranu, prințul Constantin Caragea, Nicolae Iorga ș. a.

⁹ "Dictatul de la Viena din 30 august 1940 a impus recunoașterea minorității germane din România ca 'grup etnic'. În aplicarea acestei recunoașteri, Legea 680 din 21 noiembrie 1940 a creat minorității germane un regim de excepție, potrivit căruia cetățenii germani ai țării, înmânunțiați în Grupul Etnic German, constituiau o corporație de drept public, pusă sub protecția Germaniei de care era direct și în primul rând dependentă", Michael Kroner, Horst Göbbel, *Vor 50 Jahren Flucht-Deportation-Enteignung-Entrechtung*, Nürnberg, 1994.

Dacă în ultimul sfert de veac al secolului al XIX-lea situația financiară a muzeului fusese bună, cele două mari campanii de restaurare ale tablourilor deteriorate – din ultimii ani ai secolului al XIX-lea și din primul deceniu al secolului următor – i-au secătuit rezervele. La aceste cheltuieli s-au adăugat, în primii ani ai secolului, reparații și adaptări costisitoare la palat. Începând cu anul 1907¹⁰, pentru a pune capăt lipsei endemice de fonduri¹¹, custozii, împreună cu instituția curatorială, au lansat adevărate campanii de colectare de fonduri, acțiuni continuate și după primul război mondial. Astfel, în ședința curatorului din 4 august 1919¹², a fost luată decizia de a se apela, cu precădere, la categoria de compatrioți "cărora soarta le dăruise mari bogății în anii din urmă" în vederea constituirii unui capital de 1.000.000 de fl., urmând ca din dobânzile acestuia să fie acoperite, pe viitor, cheltuielile curente. Spre dezamăgirea celor care lansaseră inițiativa, aceasta s-a dovedit a fi o utopie.

O altă sursă de diminuare a fondului muzeal a fost provocată de trecerea de la florin, moneda Imperiului austro-ungar la leul românesc, trecere în care rata de schimb a fost stabilită la 2/1 în favoarea leului. O asemenea paritate a fost resimțită de majoritatea ardelenilor (indiferent de naționalitate) ca o măsură nedreaptă, gândită a diminua puterea economică a Transilvaniei. În 1920/21, ca urmare a pierderilor suferite de adoptarea noii monede, a fost lansată o nouă campanie de colectare de fonduri. Desfășurându-se într-un an aniversar, bicentenarul nașterii baronului von Brukenenthal, prin aceasta s-a reușit sensibilizarea atât a persoanelor particulare, cât și a unor importante instituții. Din subscripții a rezultat suma de 900.000 lei¹³ din care, 600.000 lei au provenit din contribuția băncilor săsești. Banii au fost folosiți la majorarea capitalului muzeului, la acoperirea costurilor festivităților și pentru executarea unor lucrări urgente; în același scop – al majorării capitalului – tot 1921, a fost înstrăinată o casă cu grădină din proprietatea muzeului, situată în zona străzilor Dealului și Banatului¹⁴.

Printre prioritățile *Societății prietenilor* se afla restaurarea Palatului Brukenenthal, un edificiu ajuns la vârsta de peste un secol și jumătate, care necesita urgente lucrări de restaurare și de modernizare. Aceste lucrări fuseseră demarate în 1928, înainte de crearea *Societății prietenilor*, și au continuat, în ritm lent, până în anul 1937, un interval în care au fost rezolvate problemele de maximă urgență. În octombrie 1935 a fost lansat un apel al comitetului de conducere al societății către locuitorii Sibiului (și nu numai), apel repetat în martie 1936 (textul documentului fiind același), prin care se cerea sprijinul populației pentru remedierea unei situații dificile și totodată foarte costisitoare. La palat fuseseră descoperite avarii grave din pricina cărora muzeul a trebuit să fie parțial închis. Textul a făcut apel la conștiința patriotică a comunității protestante și a urmărit totodată producerea unei reacții de prestigiu în rândurile categoriei vizate a aduce o însemnată contribuție bănească¹⁵. Urmare a numeroaselor apeluri, muzeul a intrat în posesia unor sume însemnate, iar în anii 1939/40 au fost efectuate lucrări de restaurare, renovare și modernizare¹⁶ de o anvergură și cu un efort financiar¹⁷ fără precedent.

La 3 iunie 1938, custodele Rudolf Spek a supus atenției Presbiteriului evanghelic din Sibiu un memoriu prin intermediul căruia a încercat să convingă forul tutelar nu numai de necesitatea stringentă a demarării lucrărilor de restaurare, dar și de necesitatea regândirii modului de valorificare a patrimoniului muzeal. Proiectul directorului se referea, pe de-o parte, la crearea de noi spații de expunere pentru colecțiile etnografice, iar pe de altă parte, la necesitatea acordării unei atenții crescute, în cadrul "Volksmuseum-ului", a civilizației urbane din epoca lui Brukenenthal și din secolele următoare. În primă fază, sălile de recepție ale palatului Brukenenthal au fost readuse la înfățișarea de pe vremea baronului, formând "Muzeul Barocului". În cadrul lucrărilor de restaurare-renovare-extindere din anii 1938-1940 au fost create

¹⁰Arhiva Bibliotecii Brukenenthal, *Geschäftsprotokoll des Kustos*, vol 74, însemnare din 19 februarie 1907.

¹¹După afirmațiile custodelui Michael Csaki, în 1919, bugetul muzeului ajunsese mai mic decât un buget mediu de familie, în *Ibidem*, vol 75, însemnare din 4 aug. 1919.

¹²*Ibidem*, vol. 75, Biblioteca Brukenenthal.

¹³*Ibidem*, însemnare din 1 decembrie 1921.

¹⁴*Ibidem*, însemnare din 21 decembrie 1921. Este vorba despre o casă situată la intersecția străzilor Mühlgasse, Seilergasse, Berggasse.

¹⁵*Mărețul cadou pe care l-a făcut baronul von Brukenenthal poporului său, donându-i colecțiile sale, obligă ! Să ne arătăm demni de o asemenea moștenire, făcând totul pentru muzeul care astăzi poartă numele fondatorului său.* Răspunsurile din partea persoanelor particulare și din cea a unor organizații nu s-au lăsat prea mult așteptate. La 25 martie 1938, Reuniunea bărbătească de muzică (*Männergesangsverein*) a pus la dispoziția Societății Prietenilor Muzeului 1000 lei pentru restaurarea *Malersaal* (sălii pictorilor) (MS 571, Biblioteca Brukenenthal).

¹⁶Documentația completă - expertize, planuri, costuri preliminate, decontări, rapoarte de activitate - privind lucrările efectuate este inclusă în MS 559 din Biblioteca Brukenenthal.

¹⁷Conform actelor păstrate în MS 502 din Biblioteca Brukenenthal pentru lucrările din 1939/40 s-au cheltuit 1.130 000 lei, bani proveniți din următoarele surse: din partea Societății Prietenilor Muzeului 998.912 lei, din partea Casei Școalelor 20. 000 lei, din subscripția inițiată de directorul Muzeului Dr. Rudolf Spek 83.200 lei, din dobânda capitalului muzeului 2.470 lei, din împrumutul Dr. Julius Bielez 25.000 lei.

și mult așteptatele spații de expunere, indispensabile transpunerii în fapt a proiectului muzeal al custodelui Spek. Datorită câștigării unui important spațiu de expunere "Muzeul culturii și civilizației săsești" a putut fi extins și la etajul al doilea al palatului, unde a fost găzduită galeria de artă transilvăneană și secția de etnografie. Beneficiară a restructurării spațiilor a fost și biblioteca, căreia, la primul nivel, în corpul transversal, i-au fost puse la dispoziție spații suplimentare, facilitându-se astfel accesul la această importantă colecție. Nici nu fuseseră încheiate lucrările prin care Palatului Brukenthal să i se redea înfățișarea demnă pe care ar fi meritat-o de mult, când forțele naturii, prin cutremurul din 9/10 noiembrie 1940, au produs noi pagube.

De la izbucnirea celui de-al doilea război mondial și până la începutul anului 1944 Muzeul Brukenthal a funcționat relativ normal, cu 3 custozi cu normă întreagă, după schema aprobată în 1937. La izbucnirea războiului tablourile cele mai valorose au fost înlocuite cu unele de valoare mai mică, păstrate anterior în depozite. Astfel a luat naștere "galeria de război" și s-a tipărit "Ghidul pinacotecii, ediția de război". Din fericire, Sibiul și colecțiile sale nu a suferit pierderi cauzate de marea conflagrație.

Alături de achizițiile făcute de societăți și datorită publicității făcute de acestea, persoane particulare, deținătoare de obiecte de valoare, au devenit din ce în ce mai dispuse de a renunța la acestea pentru a le face accesibile celor mulți. Astfel, în perioada interbelică toate colecțiile au fost îmbogățite și datorită bunăvoinței unor donatori, punându-se chiar bazele unor noi colecții, cum este cea de fotografii și de plăci fotografice, provenite de la fotografii Emil Fischer și de la episcopul Friedrich Teutsch.

De la venirea la conducerea instituției a lui Rudolf Spek, Muzeul Brukenthal a cunoscut o perioadă de înviorare, extinzându-și 'obiectul de activitate' și asupra artiștilor plastici în viață și căutând o mai mare apropiere de publicul vizitator. La muzeu s-au organizat numeroase expoziții de artă contemporană pentru a sprijini artiștii sași și totodată pentru a familiariza vizitatorii cu noile tendințe în artă (îndeobște cu cele expresioniste, la care au aderat cei mai mulți dintre tinerii transilvăneni). Cu prilejul acestor expoziții, de cele mai multe ori, au fost achiziționate lucrări pentru colecțiile muzeale, iar unii dintre artiști au făcut donații.

După cel de-al doilea război mondial s-a produs o cezură în viața muzeului: în 1948, prin actul de naționalizare, proprietar a devenit statul comunist român care a depus eforturi în vederea ștergerii specificului preponderent săsesc al instituției. Spre deosebire de vechii administratori care au apărut cu strășnicie litera și spiritul testamentului baronului von Brukenthal (constând în păstrarea colecțiilor în integralitatea acestora) proprietarul de după 1948, dând dovadă de un profund cinism, a desconsiderat principiile antemergătorilor. Astfel, Muzeul Brukenthal a fost sistematic depozitat, în timp și pe diverse căi, de obiecte valoroase din toate colecțiile, cifra 'rapturilor' ridicându-se la mii de numere de inventar, de notorietate fiind cele 19 tablouri din colecția de pictură europeană, de o valoare inestimabilă, transferate imediat după naționalizare la Muzeul Național de Artă din București¹⁸.

¹⁸Antonello da Messina, *Răstignirea*, inv. 732, Jan van Eyck, *Omul cu tichia albastră*, inv. 354, Lorenzo Lotto, *Slăntul Ieronim*, inv. 697, Hans Memling, *Bărbat citind*, inv. 728, Hans Memling, *Femeie rugându-se*, inv. 729, Peter Bruegel II., *Uciderea pruncilor*, inv. 148, Peter Bruegel II., *Distracțiile țăranilor iarna*, inv. 149, Rosalba Carriera, *Autoportret*, inv. 186, după un anonim german din secolul al XVI-lea, *Biciuirea lui Iisus*, inv. 222, Jacob Jordaens, *Vara*, inv. 597, Jacob Jordaens (?) *Slănta familie*, inv. 599, Philip de Koninck, *Peisaj de șes olandez*, inv. 652, Alessandro Magnasco, *Peisaj cu trei eremiți*, inv. 708, Alessandro Magnasco, *Pomană la mănăstire*, inv. 709, Hyacinthe Rigaud (?), *Le Notre, grădinarul lui Luovic al XIV-lea*, inv. 953, David Teniers II., *Cârciumă țărănească neerlandeză*, inv. 1165, David Teniers II., *Consult medical*, inv. 1166, Philip Wouwermann, *Le petit pont de bois*, inv. 1269, Philip Wouwermann, *Peisaj cu cai de povară*, inv. 1270 (numerele de inventar corespund catalogului lui Michael Csaki, *Führer durch die Gemäldegalerie*, Sibiu 1909.)

DAS MUSEUM BRUKENTHAL IN DIE ERSTE HÄLFTE DES XXE JAHRHUNDERT. VON DEN MITTELEUROPÄISCHENVORBILD BIS ZUM "MUZEUL NAȚIONAL SĂSESC"

Zusammenfassung

In der Studie "Das Brukenthalmuseum während der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts. Vom mitteleuropäischen Modell zum 'Sächsischen Nationalmuseum'" zeigt die Verfasserin auf, wie und unter welchen Umständen sich dieser Wandel vollzogen hat. Das Brukenthalmuseum, die erste öffentliche Museumsanstalt Südosteuropas (seit 1817), wurde von seinem Begründer, dem Baron Samuel von Brukenthal (1721-1803), nach dem Vorbild Wiener Sammlungen angelegt und hatte als Schwerpunkte die Gemäldegalerie (europäische Malerei vom 16.-18. Jh.) und die Bibliothek. Nach dem Tod des Stifters wurde das Museum vorerst (aus finanziellen Gründen) als 'abgeschlossen' betrachtet, die Bereicherung der Sammlungen konnte fast ausschließlich durch Schenkungen erfolgen.

Zu Beginn des 20. Jahrhunderts hat sich die Einstellung dem Museum gegenüber geändert, immer breitere Bevölkerungskreise wurden sich seines Wertes bewusst und waren auch gewillt Verantwortung zu übernehmen. Wichtig war nun nicht mehr bloss die Aufbewahrung von Objekten, sondern die Belebung der Institution und ihre Bereicherung durch neue Sammlungen, die ein Spiegelbild der Volkskultur der Siebenbürger Sachsen sein sollten. Zahlreiche Vereine, öffentliche Geldgeber und Privatpersonen haben sich dafür eingesetzt dem Brukenthalmuseum bis zu seiner Verstaatlichung, die 1948 stattgefunden hat, den Charakter eines Volksmuseums zu verleihen.